

Rónay László

A klasszicista ideál

Sipos Lajos: *Modernitások, alkotók, párbeszéd*

A tanulmánykötet a szerző legjelentősebb írásaiból tartalmaz válogatást. Hogy őszinte legyek, lenyűgözött gazdag anyagával, széles körű tájékozottságával, nyitottságával, csak a „modernitás” kifejezést fogadtam némi fenntartással. Tulajdonképpen egy ízlésforma önarcképe tárul elénk, a huszadik század magyar irodalmának sajátos nézőpontból való bemutatása, értékközpontú feltárása, középpontjában Babits Mihállyal, aki nemcsak íróként jelenik meg, hanem mint a nyugatos szellemiség megtestesítője is, ami persze nem csoda, hiszen Sipos Lajos a kritikái kiadás irányítójaként alighanem a legalaposabban ismeri az író életművét, és azzal is tisztában van, hogy kedves írójának erkölcsi elvei mit sem veszítettek időszerűségükből. A költő függetlenségének megfogalmazása például máig hiteles útmutatás az *In Horatium* bevezető soraiban:

*Gyűlöllek, távol légy, alacsony tömeg!
Ne rezzents nyelvet: hadd dalolok soha
nem hallott verseket ma, múzsák
papja, erős fiatal füleknek.*

Az irodalomnak, a versnek ez a fennkölt értelmezése figyelmeztetés lehet mindazok számára, akik leszálnak a hétköznapi kicsinyes beharcaiba, nem belső késztetésből, hanem anyagiak reményében. Azért is igen fontos, hogy Sipos Lajos Babits verseinek értelmezésével is foglalkozik, mert a kritikái kiadás fájdalmas hiánya, hogy kevés az író költészetének feltárása, elemzése, enélkül pedig a többi kötet mintha a levegőben lebegne (kivált a levelezést feltárókra érvényes ez a megállapítás). Babits irodalomfelfogása, morális elszántsága, emelkedettsége érzékelhetően befolyásolja Sipos Lajos irodalomképét, ami természetesen tanulmányai és kritikái előnyére válik. *A mértékletesség dicsérete*, a napjainkban oly jellemző szélsőségektől való tartózkodás, a higgadt, fegyelmezett figyelem, a szemlélődő magatartás ugyanúgy jellemzi, mint Babits bölcselkedő verseit:

*Ne vonzzon annál több, ami kell, s nem ad
gondot sem a bösz tengeri szél, sem a
rossz csillag-állás: a kegyetlen
Arcturus és követője, Haedus,*

*sem a szüret, hogy lesz-e (a jég miatt),
sem gazdaságunk (mert hol a sarj adást
hol sok meleg gátolja, hol sok
víz, hol a csak gonoszat-tevő tél).*

A Babits-versekről elmondottak azt bizonyítják, hogy szerzőjük egyéniségét aligha lehet feltárni alapos ismeretük híján. Szorongásos, szélsőséges kitörésekre is hajló lelkiállapotát igyekezett fegyelmezni leveleiben, de bármily tartózkodóan fogalmazta is költeményeit, egyik-másik sorából felvillan indulata, ami minden komoly lírikus esetében természetes, s

amelynek különféle megnyilatkozásai különböztetik meg őket egymástól. Ez a magatartás valamiképp azokat is jellemzi, akik kimondva-kimondatlanul követői voltak, bár nem valottak magukat tanítványainak. Olyan bélyeg volt, amely meghatározta hovatartozásukat és ízlésüket, jóllehet tusakodtak is ellene. Különösen a második nemzedék némelyik írója érezte Nessus-ingnek ezt a hatást is, bármily közel álltak is eleinte Babitshoz, utóbb látványosan (Németh László), vagy kevésbé élesen (Szabó Lőrinc) fordultak el tőle.

A második nemzedék legjelesebb írói közül Illyés Gyula megingás nélkül tartott ki Babits mellett, ezért is tekintették jogos örökösének a *Magyar Csillag* élén. Szerény terjedelmű, mégis nagyon fontos írás (*Illyés és Babits*) tárgyalja kettejük kapcsolatának alakulását. A Franciaországba menekült Illyésre ott és akkor az új költői törekvések hatottak, társadalomszemléletét pedig Landler Jenővel és Lukács Györggyel történt bécsi találkozása befolyásolta. 1926-ban tért haza, még ekkor sem voltak azonban írói ambíciói. Francia tapasztalatai nyomán az itthoni avantgárd kezdeményezésekhez kapcsolódott, írásaiban érezhető volt a baloldali törekvések iránt táplált rokonszenve. Tehetségére Füst Milán hívta fel Gellért Oszkár figyelmét. (A próféta szerepében megnyilatkozó író később elképesztő indulattal írt felfedezettjéről *Naplójában*, melynek első kiadásából ezek a részek kimaradtak.) Illyés pályája akkor módosult igazán, amikor a tehetségeket felkaroló Osvát Ernő vette szárnyai alá: állást biztosított számára, recenzióját közölte Duhamel regényéről, 1928-ban, a folyóirat első számában pedig *Szülőföldem* című költeményét közölte, friss hanggal gazdagítva a lap kissé megrekedt költői törekvéseit. Sipos Lajos teljes joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy e tévovázás nem volt igazán drámai, az egész magyar költészet „[...] a megrekedés, az önisméltés, a kifáradt világirodalmi példákhoz való igazodás vagy a megújulás lehetőségével viaskodott”. Ebben az ideálkeresésben Babits számára is egyfajta támpontot adott a népi irodalom, amely iránt egyre komolyabban érdeklődött, amint erre 1932-ben kiadott, az újabb magyar lírát bemutató antológiájának bevezető tanulmánya is jelzést adott.

Illyés versei – részben az avantgárd törekvések ismerete miatt – Erdélyi Józseféi mellett azt bizonyították, hogy a népi ihletettségnek lehetséges egy bonyolultabb, de társadalmi indulatait megőrző megnyilatkozása is. Ezért különös várakozással segítette pályája alakulását Babits Mihály is. Illyés lírájának formálódását meggyőzően jellemzi Sipos Lajos: „Ezekben a költeményekben a kötetlenebb, lazább sorok, a látszólagos komponálási következetlenségek, a szabadvers néhány jellegzetessége lassan eltűnt, s erősödött a szociológiai érdeklődés, teret hódított az elvontság nélküli konkrét világ, a költő áttért a kötöttebb formákra, ötvözte a kassáki (Németh László szerint Füst Milán-i) versvilágot a hagyomány adta klasszikus magyar poézissel: Fazekas-, Csokonai-, Berzsenyi-, Petőfi-, Arany-reminiscenciákkal, a magyar versritmus, a magyar alexandrinus emlékeivel. Hitet tett a költő és a költészet szabadsága, szuverenitása és önként vállalt elkötelezettsége mellett.” Hogyne figyelt volna különös érdeklődéssel a szürrealizmust meghaladó, emlékeiből mégis táplálkozó, a népi lírát új színekkel gazdagító fiatal íróra Babits Mihály, akit különben is nyomasztott a Mórícztól preferált népi tehetségek a *Nyugat*-ban való olykor kritikátlan megjelenése! Hogyne fordult volna rokonszenvvel a minden környezetben otthonos, figyelmes, alkalmazkodó tehetség – és számára ez volt igazán fontos! – felé. Ahogy mondani szokták: minden készen állt Illyés befogadására. Ráadásul Illyés Babitscal való egyre szorosabbá váló kapcsolata nem befolyásolta világnézetét, melynek legnyilvánvalóbb megnyilatkozása a *Puszták népe* volt, az a mű, mely valóságos hidat kínált a népiek és az urbánusok hadakozásában. Nem véletlen, hogy mindkét tábor a sajátjának tekintette, s kiegyenlítő szerepvállalása azóta sem veszített vonzásából és időszerűségéből. Tudvalévő: Babitsot József Attila ismertette meg Illyéssel, 1928-ban. Milyen furcsa firtora a sorsnak, hogy Illyés épp akkor került egyre közelebb idősebb költőtársához, amikor József Attila egyre inkább elhidegült tőle...

A 20. századi magyar irodalomszemlélet gyakran a politika által is sugallt, vagy éppen kierőszakolt változásainak láttelepe a Babits-recepció alakulása, melynek nem egy szélsőséges példájára is rávilágít Sipos Lajos e kérdéskörrel foglalkozó tanulmányában. Támadások (ezek legszélsőségebb formában a *Magyar Kultúrában* jelentek meg), kételkedésbe foglalt fenntartások (az író mindenkor ellenszenvvel értékelő Lukács György előadásaiban és tanulmányaiban), elnémitás (a Rákosi-korszakban nem jelentek meg könyvei), óvatos újraértékelés (Pándi Pál kezdeményezése), majd mind szélesebb körű elismerése az írónak és bírálatok özöne a Baumgarten-díj osztása kapcsán – ezek a folyamatot változó befogadás és kirekesztés sarokpontjai. A legszélsőségebb elutasítás talán Szálinger Balázs szatirikus költeményében volt olvasható 2002-ben. Ebben Bohuniczky Szefi „sorsának tematizálásával” Babits kurátori tevékenységét denuncialta. (*Én már régen nem bízom Babitsban* a vers címe):

*Én már régen nem bízom Babitsban
runya fajzat mért nem ment kocsisnak
nemimeljen férfit nem hat az rám
vágjak felé hiába vizslat*

*és taszít az arc amit felöltött
lássuk fád gerinces úrnak
kit szárazra fújt a lét de közben
sirdogál és orrlukába túrgat.*

*Egyik reggel föltelefonál és
búgó hangon otthonába hívát
hálóköntösben lépdél föl és le
s halkan közli, megkapom a díjat*

*majd szemembe néz Szefike drága
annyi mindent mondanék magának
s mit mondjak ki szinte földim
tudja mit jelent a földi bánat*

*s szól tekintsek úgy rá mint Aranyra
mert megírta újfent Epilógját
s olvassam föl én ki erre méltó
s hogy meghal s máris nehezen lát*

*s hogy vérrög vagyok az ő szívében
s tudjam minő kegy az hogy élni
én segíthetek most egy eséllyel
melytől nem csak költő lesz de férfi*

*Megtörtént hát újra fölnevettem
S könnyezett a vén pojáca bajsza
Nedves lett de egyre csak keményebb
Drótként vajt barázdát alkaromra.*

[...]

Ha a „kitűnő költő” (Sipos Lajos jellemzése) klapanciáját a Babitsot ért nemtelen támadások közé soroljuk, nem járunk messze a valóságtól. A kitaláció hiteltelensége azonnal felismerhető: Babits „bársonyos hangjáról” már az önképzőkörben döbbenettel szóltak, aki pedig abban a szerencsében részesült, hogy ismerhette Bohuniczky Szefit, az tudja, nem a költő táplált iránta gyengéd érzelmeket, hanem a nagy nemzedék legjelentősebb kritikus, ám Szefi néni megingathatatlan hűségben élt férjével, Maller Dezsővel, aki az 56-os forradalom idején hunyt el, ruhásszekrénybe temették az Áldás utcai lakásuk kertjében, s ideiglenes sírját Halmay Paszkál ferences atya szentelte be. Szefi néni süteményeket sütött, hogy megélhessenek, s szét is osztott jó néhányat, jólelkű, adakozó természet volt, méltánytalan tiszta emlékét így bemocskolni.

Sokkal tanulságosabb az író recepciójának legfontosabb dokumentumait számba venni, hiszen ezek Sipos Lajos írásainak előzményei, olykor ösztönzői. Kiemelkedő szerepe volt Rába György két remek könyvének. Az egyikben 1920-ig tekintette át az író liráját, máig érvényes verselemzésekkel gazdagítva pályaképét, a másikban egy nagyobbra tervezett monográfia előképeként teljes tömör pályarajzát készítette el. A másik ugyancsak nagyon fontos mű Nemes Nagy Ágnesé, aki a „hegyi költőről” írt remek megfigyeléseket tartalmazó, a műfaj példájául szolgáló esszét, bizonyítva, hogy a „Babits után” (az *Újhold* hitvallását írta ezzel a címmel Lengyel Balázs) nem azt jelenti, hogy „Babitstól függetlenül”, sőt...

A *Nyugat* történetének egyik legérdekesebb fejezete a rövid Móricz–Babits korszaka. Két teljesen eltérő alkat és ízlés harca (Sipos Lajos a gátlásos, szorongó Babitscal a jovialis, alapján véve derűs Móriczot állítja szembe. Ami Babitsot illeti, talán nem illetlenség azt állítani, hogy hisztérikus alkat volt, elég csak az őszirózsás forradalom idején tanúsított magatartását idéznünk, ám ezekben az években Móricz homlokán is sokasodtak a ráncok, el kellett tartania színészni felesége tetemes rokonságát, és házaselete sem volt olyan fényes, amilyennek remélte.) Hogy Móricz megújító kísérlete indokolt volt, nem kétséges. Nem számolt azonban a folyóirat polgári ízlésvilágával, hagyományával, így kísérlete kudarcot vallott. Ennek egyik okozója, az átütő tehetségek hiánya általában is jellemezte a lap 30-as évek kezdeti színvonalát, amely azonban hamarosan pozitív irányba változott, hiszen a *Napkelet* körében nevelkedett esszéírók befogadása a színvonal emelkedésével járt, s lassan felnőtt az eleinte sokat támadott harmadik nemzedék is, melynek legtöbb írója ugyancsak Babitsot tekintette mércéjének és útjelzőjének az irodalomban, ő pedig csatlakoztatlan érzékkel fedezte fel a pályakezdő Weöres Sándor és Jékely Zoltán kiemelkedő tehetségét (ezt bizonyítja Halász Gábor a nemzedék íróit ostromozó tanulmányához fűzött lábjegyzete, melyben e két írókat kiemelte „a bíráló hatálya alól”).

Külön érdemes méltatni Sipos Lajos Cs. *Szabó László kisepikai formáiról* szóló, sajnos rövid méltatását. Figyelmet érdemel keletkezése dátuma (1984) okán, hiszen e kiváló esszéíró műveivel épp csak akkor kezdett újra ismerkedni az érdeklődő olvasó, rádöbbenve stílusa megejtő szépségére és világosságára. Nélküle csonka a második nemzedékről kialakított képünk, hiszen a *Nyugat* állandó írója volt, egyfajta klasszikus ideál legmagasabb szintű képviselője.

El lehet gondolkodni, mi a magyarázata, hogy érdeménél jóval kevesebb figyelem irányul működésére, s nem kiváló irodalmi tanulmányait, képzőművészettel foglalkozó írásait és elbeszéléseit méltányolja hálátlan utókora, hanem az emigráns magyar irodalomban kifejtett óriási áldozatokkal járó szervezői tevékenységét. Némi szegényérzettel vallhatjuk meg: nem „útítársai” lettünk a szépíró Cs. Szabó Lászlónak, inkább elfelejtői (bár találébb az eltékozlói szó). Sipos Lajos rövid méltatása nemcsak figyelemfelhívó, hanem lelkiismeret-vizsgálatra is késztet. Érdemes a róla szóló méltatás írójával együtt újra felidézni a pontos és szigorúan ítélkező Németh László Cs. Szabóról írt jellemzé-

sének találó és hiteles megfigyelését: Illyés Gyulával egyetemben „ők ketten írták az utolsó két évszázadban magyarul a legszebb »ápolts és mégis élő prózát«”.

Nem méltatnám részletesebben A prózaíró Babits ciklusba foglalt tanulmányokat, hiszen a kritikai kiadás sajtó alá rendezői továbbfejlesztették a szerző útmutató meglátásait. Babits prózájának elemzésekor aligha a dühödten elfogult Szabó Dezső indulatos értékelését tekinthetjük hitelesnek, ugyanakkor sokan kétkedéssel fogadták és fogadják ma is regényeit, elbeszéléseit, holott a *Kártyavárban* például pontosan jellemezte a máig jellemző magyar betegséget, a lopást és megvesztegetést, nem is csoda, hogy belecsömörlött írásába. Jogosan terjedelmes méltatást olvashatunk a *Timár Virgil fiáról*, az író talán legösszefogottabb regényéről. Ebben az írásában Sipos Lajos nemcsak tudósként jeleskedik, hanem szinte vezérfonalat kínál a művel foglalkozó magyartanárok számára. Mindenképp el kell mondanunk, hogy tevékenysége középpontjában sokáig az irodalom tanításának modern megvalósítására szolgáló tanári lehetőségek felmutatása állt (ha az általa képviselt elvek győztek volna, talán ma többen olvasnának, s nem tekintenék elméleti tornának egy-egy mű befogadását és értékelését), s e tevékenysége során szerencsésen hozta egyensúlyba a tudást és az élményt. (Ez utóbbi napjaink irodalomértelmezéséből eltűnően van.)

Tanulmányosak, találóak az *Írások írókról* ciklus kritikái. Elgondolkodtató kérdésekkel szembesít a *Karinthy Frigyes – kortársairól* szóló elemzés. Az *Így írtok ti* szerzője bizonyára többet használt a *Nyugat* írói elfogadásának, mint bármelyik róluk írt méltatás. Az *Írások írókról* több megfigyelése nagyobb igényvel készült (és kevesebb figyelmet kapott). Ezek az apróbb-nagyobb bírálatok valóban alaposabb bepillantást engednek szerzőjük ízlésébe, irodalomfelfogásába. Kitűnő megfigyeléseit, szellemes kijelentéseit vajon elég komolyan vették kortársai, akik sokkal inkább az irodalmi paródiák szerzőjét látták benne? Nehéz ezt több mint egy évszázad távlatából megítélni, annyit tudok biztosan, hogy Sík Sándorról szóló bevezető sorai élete végéig sajgó sebet ütöttek a költőn. Érdemes szembenézni azzal a kérdéssel, vajon miért nem bírálta e kötetében sem Adyt, sem Babitsot. „Lehet, hogy nem akarta bekapcsolni őket a magyar irodalmi műveltségbe való polémiaiba, mert vitathatatlanul tekintette helyzetüket? Lehet, hogy Kosztolányit többre tartotta náluk?” – fogalmaz Sipos Lajos. Mindenképp igennel válaszolnék második kérdésére...

Kicsit kívül esik Sipos Lajos ízlésvilágán Czóbel Minka, aki amolyan magának való életet élt, nem tartozott semmilyen csoportosuláshoz. „Élte a kastélyban és a kastélykertben a maga életét”, egyre magányosabban, színes álomvilágban. A róla szóló kisesszé zárlatában kiváló érzékkel választotta ki a szerző a költőnő életének, gondolatvilágának summáját:

Nincs közöm e földhöz [....]
Éltem? nem éltem-e – mi is ez az élet,
Mely észrevétlenül álmok közé téved?
Színes volt az álom – beletisztult képe
a nagy véghetetlen, örök fehérségbe.

(Új Héloïse)

Mennyire más volt az örökké izgatottan jelen lévő Kaffka Margit! (Róla három tételben olvashatunk.) A mindenkor epés Szabó Dezső jellemezte remekül személyiségét, életművének leggazdagabb elemzését, a kor irodalmára is kitekintő méltatását Bodnár Györgynek köszönhetjük, aki egész életét az írónőnek (és Juhász Ferencnek) szentelte. Monográfiája összefoglalása Kaffka Margit életének, egyéniségének, műveinek, melyek közül, érthető módon, kiemelten foglalkozott regényeivel. Sipos rövid eszmefuttatásaiból is pontosan érzékelhető idősebb pályatársa iránt érzett megbecsülése és szeretete. Ezekre az érzésekre Bodnár György nemcsak műveivel, hanem színes egyéniségével és ifjabb

kutatók iránt tanúsított nyitottságával sokszorosan rászolgált. Bizonyos mértékig neki is része volt az Irodalomtudományi Intézet modern törekvéseket befogadó, s ezzel a marxista irodalomszemlélet egyeduralmát kikezdő működésének kialakításában és védelmében. Az irodalom függetlenségének ideálja Sipos Lajos számára is meghatározó, ezért is írt monográfiát Berda Józsefről, aki sosem hajlongott politikai hatalmasságok előtt, inkább magányosan, szeretetre szomjasan ödöngött a világban. A róla írt kritikában, amelyben monográfiája néhány fontos gondolatát is előlegezte a szerző, joggal és szerencsésen idézte a költő 1929-ben írt *Önarcképét*:

*Idegen ő
és mégis ismerős,
ödöng a város
uccáin, keres valakit,
Valakit, aki szereti őt, de
senkit sem talál csak
töprengő önmagát, – s most fél,
nagyon fél szegény,
apját-anyját elvesztette
és azóta
fakadt mosollyal bolyong a világban...*

Nem mellékes mozzanat Sipos Lajos Berdához fordulásában, hogy vonzódik az elfeledett értékek iránt (sajnos a vagabund költő is ezek számát szaporítja, és még inkább sajnálatos, hogy nála talán jelentősebbekkel együtt szorítják a 20. század magyar irodalmának margójára), másrészt igazi lokálpatriótaként törekszik Újpest kulturális kincseinek feltárására.

Az irodalmi irányzatok, áramlatok, gyakran egyes korosztályok is egy-egy folyóirat körül találhatnak otthonukra. Minél kevesebb folyóirat jelenik meg, annál belterjesebb az irodalom. Ha a 20. század legfontosabb folyóiratait vesszük számba, s a modern magyar irodalom legjelentősebb orgánumait keressük, a *Nyugat* mellett is nyilván találunk olyanokat, amelyek mecénásaik és szerkesztőik szellemében válaszokat kerestek a kor fontos művészeti kérdéseire. A Sipos Lajos által joggal méltatott *Magyar Szemle* szélesebb körben merített a korjelenségekből, a kultúra mellett a történelem és a gazdaság kérdéseit is mértékadó tanulmányokban világította meg, abban a nemes konzervatív szellemben, amelyet Szekfű Gyula képviselt történeti íróként. A másik jelentős folyóirat, a *Napkelet* kivált azokban az években lett „a *Nyugat* előszobája”, amikor Kállay Miklós gondozta. Ízléséről, szerepéről jó néhány magyar és világirodalmi tanulmánya ismeretében írtam (azóta megtudhattam egyik kedves tanítványom jóvoltából, hogy elhallgattatása után Balatonfüreden élt, az ottani temetőben nyugszik). Irodalomérzéke, a tehetségek iránt tanúsított nyitottsága Osvát Ernőre emlékeztet, az a különbség közöttük, hogy a *Nyugat* irányítójával ellentétben gazdag életművet hagyott hátra, amelyből érdemes volna alapos válogatást kiadni. Míg a *Napkelet* alapítója, első főszerkesztője, Tormay Cécile politikai vonzalmait követte műveiben (s ezeknek rendelte alá a folyóiratot is), Kállay számára az irodalmi minőség lett a meghatározó, s ez tette igazán jelentőssé a folyóiratot. (Mint ahogy Kállay tanulmányértékű szemléi emelték a katolikus napilapok irodalmi mellékleteit is. A *Nemzeti Újság*ban közölt írásai is felfedezésre érdemesek.)

Sipos Lajos itt közölt tanulmányai, az íróról megjelent könyve és szövegkiadásai ugyancsak bizonyítják, mennyire jelentős benyomásokat adott számára Tamási Áron. Az Irodalomtörténeti Társaság vezetőjeként is sokat tett emléke méltó megőrzéséért (igaz, nem csak az övéért, hiszen az volt a célja, hogy mindenütt eleven legyen a helyi és orszá-

gos irodalom értékeinek megbecsülése és kultusza). Itt közölt írásai, másokkal egyetemben, egy-egy későbbi monográfia vagy nagyobb terjedelmű tanulmányának előkészítői.

A *Nyugat* harmadik nemzedékének költői közül teljes joggal a tüneményes Weöres Sándor áll szerzőnk szívéhez legközelebb. Talán nem merészség föltételeznünk, hogy szívesen szánt volna könyvet is neki, ha nem tárta volna föl világát Kenyeres Zoltán, akitől az író legteljesebb, leghitelesebb jellemzését kaptuk. Sipos Lajos hát Kenyeres monográfiájáról írt alapos méltatást. Weöres valóban kimeríthetetlen kincsesbánya, hiszen amint önmagáról írta: „az emberfölötti szféra felé fordulva élt”, ami lehetővé tette, hogy olyan összefüggéseket ábrázoljon, amelyek előttünk rejtve maradtak. A legmodernebb fizikai felfedezésekhez nem tudok hozzászólni, kedves barátom, Beleznay Ferenc jóvoltából van homályos sejtelmem a fekete energiáról, a világegyetem eddig nem is sejtett tágulásáról, és a fekete lyukról, amelyben a fény elgömbül az energia hatalmas erőssége miatt. Úgy képezem, Weöres volt az a költő, aki ezt a fényt megpróbálta kiegyenesíteni, s már kora ifjúságában a transzcendens távlatok felé fordult, mint azok a csillagászati berendezések, amelyek a légkör zavaró tényezőit kikapcsolva tájékoztatnak a világegyetemben játszódó jelenségekről. A filozófia-esztétika szakra átiratkozott költő szokatlan és egyedi látásmódját teljesen szokatlan szemléletű és formájú disszertációja is jelezte. Bizonyára meglepte *A filozófia történetét* író Halasy-Nagy Józsefet, aki felismerte a szokatlan úton járó tehetséget, és elfogadta disszertációját.

Az *autobiografikus emlékezet határai* című ciklusban örvendező meglepetést szerez a *Pályám emlékezetéről*, Kazinczy művéről írt elemzése, mely egyben pompás nyitánya a tanulmányoknak. Az szinte természetes, hogy a *Nyugat* és Babits életművének kutatója Gyergyai Alberttel is foglalkozik. Gyergyai fontos szereplője volt a folyóiratnak, az újabb francia irodalmat értő figyelemmel követte, és rendszeresen beszámolt élményeiről (könyve ma is tanulságos, élvezetes olvasmány). A másik francia vonzalmú tudós, Eckhardt Sándor nem annyira esszéstílusával hatott, ő igazi tudós, remek tanár volt, Gyergyai vele ellentétben finomságával és eleganciával szerzett hódolókat a francia kultúrának, fordítóként pedig kivételes érdemei vannak például Proust-tolmácsolásával. Önéletírásai sorozatában – amint Sipos Lajos találóan írja – „[...] visszatérve a pályakezdés szépírói ambíciójához, most egy lendületben azonos írói szándékkal, önkéntelenül is homogén poétikai gondolkodással teremt újjá a megélt életéhez hasonló életet, középpontba helyezve a sorsát és személyiségét, az emberi sorsot és a személyiséget befolyásoló momentumokat, a retrospekciót megszakítva a megírás idején születő reflexiókkal, az emlékezésben akaratlanul is felbukkanó analógiákkal, kedves szerzőitől: Flaubert-től, Prousttól, Dosztojevszkijtől és másoktól való párhuzamokkal”. Az önéletírás végül – az utolsó részét gondozó Szávai János jóvoltából – trilógiává kerekedett. Az irodalomértő számára a különböző nézőpontok alapján írt önéletrajz mellett különösen érdekesek azok a lapok, amelyeken Lukács György húga családjában töltött nevelői éveit idézi vissza, s Thomas Mannról, Riedl Frigyesről és Horváth Jánosról rajzol beleérző képet. Szemérmesen rejtegetett költői tehetségének és vonzalmának megnyilvánulásairól is hiteles megfigyeléseket ír Sipos Lajos: „Ezeket az írásokat egyetlen dolog kapcsolja össze. A mondatalkotás módja. Gyergyai Albert munkáit ugyanis, még a Világirodalmi lexikonban megjelent szócikkeit is, a körmondatos szerkesztés jellemzi. Nem klasszikus vagy barokk, vagy romantikus vagy szecessziós körmondatok ezek, hanem olyan nyelvi egységek, melyeknek logikai és ritmikus ívük van. Ennek az ívnek a felépítésében jól elkülöníthetők az alakzatok: az ismétlés, az ellentét, a párhuzam, az aszindeton, a poliszindeton, az izókolon és a halmazás.”

Ez az egyetlen megfigyelés is hitelesen jellemzi Sipos Lajos módszerét, a pontosságot, a felfedező örömet és fogékonyságát, amely nemcsak a tudós és a műbíró, hanem a tanárnak is az ifjúság lázas élményét kínálja. Egységes, szép kötet, érdemes követnünk szerzőjét felfedező útjain. (Savaria University Press. Szombathely – 2016)